

GIRONA, CIUTAT OCUPADA PER LES TROPES DE LLUÍS XIV DE FRANÇA (1694-1697)

MATEU GUITART I MOLINA

Doctor en Història

Resum

La guerra dels Nou Anys (1689-1697) fou un dels conflictes més devastadors de la història de Girona. El curt, però violent setge, donà pas a una ocupació militar que es perllongà durant més de tres anys. A diferència de la caiguda de 1711, la informació conservada d'aquest període sí que ens ha permès resseguir amb cert detall els principals esdeveniments d'una ciutat sotmesa per una potència estrangera. Malauradament, bona part de la problemàtica descrita no es pot considerar un episodi aïllat, ans el contrari, ja que era l'expressió d'una manera de conduir la guerra d'aquell temps. En aquest sentit, allotjar tropes es convertí en una autèntica maledicció, encara que fossin soldats del mateix sobirà, no sols per l'elevat cost econòmic que representava la construcció o manteniment dels quarters, sinó pel retall de sobirania que implicava la presència d'un governador militar dintre de la ciutat.

Paraules clau

Guerra dels Nou Anys, Girona, Lluís XIV, Carles II, quarter, guerra, soldats.

Abstract

The Nine Years' War (1689-1697) was one of the most devastating conflicts in the history of Girona. The harsh but violent siege gave way to a military occupation that lasted for more than three years. Unlike the fall of 1711, the information preserved from this period has made it possible to trace in some detail the main events of a city subjugated by a foreign power. Unfortunately, many of the problems described cannot be considered as an isolated episode, quite the contrary, as it was the expression of a way of conducting the war at the time. In this sense, housing troops became a real curse, even if they were soldiers of the king himself, not only because of the high economic cost of building or maintaining the barracks, but also because of the reduction of sovereignty implied by the presence of a military governor within the city.

Keywords

The Nine Years' War, Girona, Louis XIV, Charles II, barrack, war, soldiers.

EL SETGE DE 1694

El darrer conflicte que enfrontà les monarquies francesa i espanyola en el segle XVII fou la guerra dels Nou Anys (1689-1698). En el sector empordanès de la frontera, les primeres campanyes foren relativament tranquil·les fins que a mitjan 1693 Roses fou expugnada pels francesos. L'any següent, l'exèrcit de Lluís XIV desfeu el de Carles II en la batalla del Ter (27 de maig) i a continuació prengué Palamós (10 de juny). Posteriorment, es dirigí cap a Girona per destruir el sistema defensiu hispà que els havia resultat inabastable durant quaranta anys. Així, el 19 de juny de 1694 les forces franceses dirigides pel duc de Noailles arribaren a Girona. Contràriament al que es preveia, l'atac no s'efectuà contra les muralles del Mercadal, sinó que els francesos instal·laren l'artilleria al capdamunt de Montilivi. L'objectiu era el militaritzat convent caputxí que tancava l'accés de la muntanya de les Pedreres pel cantó sud. Poques hores després d'iniciar-se el bombardeig, les forces hispàniques abandonaren el recinte religiós, que fou ocupat immediatament per soldats francesos. La resposta dels defensors fou assaltar-lo de nou per expulsar els invasors de la muntanya, però l'operació fracassà estrepitosament. Des de llavors, la iniciativa la portaren els atacants en obrir trinxeres, tant per atacar el fort del Conestable com el baluard de la Mercè. A partir del 25 de juny l'artilleria francesa no solament atacà els recintes militars, sinó que també afectà el conjunt de la ciutat i provocà importants destrosses en el parc immobiliari gironí. El col·lapse es produí la nit del 27 al 28 de juny quan la guarnició deseparà les fortificacions exteriors, o sigui, els forts del Conestable, del Capítol, de la Ciutat i del Calvari. Poca cosa ja es podia fer per defensar la plaça, car els francesos disposaven d'un avantatge tàctic definitiu com era dominar completament la muntanya de les Pedreres. Precisament, per evitar una carnisseria del tot innecessària, la guarnició capitulà el 29 de juny¹.

¹ GUITART, Mateu (2022): *Guerra i fortificació a la Catalunya moderna: La plaça forta de Girona (1635-1720)*. Tesi doctoral inèdita. Girona: UdG, p. 122-131. GRAHIT, Emili (1894): "El sitio de Gerona en 1694. Extracto de documentos inéditos", *Revista de Gerona*, XVIII, p. 23-30, 54-62 i 86-92. ESPINO, Antonio (2014): *Las guerras de Cataluña. El teatro de Marte (1652-1714)*. Madrid: Editorial Edaf, p. 128-151. QUINCY, Charles Sevin, marquès de (1726): *Histoire militaire de Louix le Grand*. París: Chez: Denis Mariette, Jean Baptiste Delespine, Jean Baptiste Coigard. T. III, p. 63-66. CLARA, Josep (2008): *La clau del regne*. Barcelona: Rafael Dalmau (editor), p. 48-50.

LA GIRONA OCUPADA

Tan aviat com les armes callaren, els contendents pactaren una sortida digna per a la guarnició. A grans trets, s'acordà que les forces espanyoles marxarien en direcció cap a França per a després retornar a Espanya amb la condició que no lluitessin el que restés de la campanya. Ara bé, en quina situació quedà Girona? En teoria, s'havia redactat un plec de condicions que fou entregat al governador militar espanyol, tot i que aquest, per algun motiu desconegut, no ho transmeté a les autoritats militars franceses. Els jurats gironins, amb ànim exculpatori, pensaren que fou producte d'un lamentable oblit. En tot cas, i fonamental, era que la ciutat restava sota poder francès almenys fins a la fi de la guerra. Si més no, aquesta era la intuïció de la municipalitat gironina. No obstant això, la realitat fou una altra perquè després d'una setmana d'anades i vingudes a la casa del negociador francès, en Ramon Trobat, els imposaren jurar com a virrei de Catalunya el duc de Noailles. Malgrat els esforços esmerçats per evitar-ho, el 10 de juliol, i amb la notable absència del jurat en cap, en Josep Moret, que seguidament marxà a l'exili, els tres restants jurats gironins sí que acataren l'ordre i prestaren el jurament².

El gest gironí, del tot forçat, d'integrar-se al regne de França no fou correspost pel comandament militar, ja que consentiren tal quantitat d'arbitrarietats que trastocaren la vida diària dels gironins. D'aquestes, i sense ànim d'efectuar una llista exhaustiva, destacarem el segrest d'animals i carruatges que provocà una important carestia de productes bàsics i, de retruc, una alça dels preus. No sols això, sinó que les contínues ràtzies dels francesos, especialment en la plana de la Selva, ho agreujaren encara més en ocasionar l'abandonament d'explotacions agràries. Una altra trepitjada de les prerrogatives municipals fou la negativa dels militars francesos, dels quals excel·liren els integrants de l'hospital militar, a pagar els drets per entrar productes dins de la ciutat, especialment el vi. L'afectació de les finances municipals fou notable en recaptar menys, car llavors la municipalitat buscava desesperadament alternatives per ingressar més per les múltiples contribucions que

² Arxiu Municipal de Girona (AMGi). Manual d'Acords (MA). 1694 (Reg. 17448). *Promanada...* 30 de juny, f. 1-2. *Dijous...* 1 de juliol..., f. 2-3v. *Promanada...* 1 de juliol, f. 3v-5. *Nota sobre...* 1 de juliol, f. 5. *Promanada.* 1 de juliol, f. 5-7. *Visita...* 2 de juliol, f. 7-9v. *Concilium Generale.* 6 de juliol, f. 9v-13. *Ambaixada feta...* 7 de juliol, f. 13-14v. *Concilium Generale...* 8 de juliol, f. 15-16v. *Renuntiatio...*, f. 16v-17. *Concilium Generale.* 9 de juliol, f. 17-23v. *Sagrament de fidelitat...* 10 de juliol, f. 23v-25.

estava obligada a satisfer. A fora dels murs, els pagesos del pla gironí també foren forçats a cultivar cereal per alimentar la cavalleria francesa. I per tancar la llista, el marasme monetari degut a la coexistència de monedes espanyoles i franceses sense una clara conversió i, sobretot, l'alarmant manca de peces menudes amplificaren la crisi. Malauradament, les repetides ambaixades de representants gironins cap al virrei no resolgueren res. Sols arribà l'allevijament amb la conjunció de la fi de la campanya militar, ja ben avançada la tardor, i el retorn del governador militar francès, el marquès de Genlis³.

Això no obstant, les ja per si difícils relacions entre la municipalitat gironina i les autoritats militars franceses, s'agrejaren a mitjan 1695. No és cap casualitat que en el terreny militar coincidís amb el replegament francès, cosa que convertí Girona en una de les places més avançades i, lògicament, exposada a les ràtzies dels miquelets espanyols⁴. Precisament, aquests protagonitzaren una de les operacions més espectaculars, com la de robar un ramat, xifrat en uns cinc-cents caps de bestiar, a la devesa de Santa Eugènia, ben a prop dels murs de Girona. No sols això, sinó que el perill espanyol s'expandí en la mateixa rereguarda empordanesa. El resultat fou un notable increment del cost de la carn. Així, en els moments més crítics únicament fou possible trobar-ne dins de la ciutat si el transport havia comptat amb protecció militar. Ara bé, no tots els mals provenien dels soldats espanyols, atès que les mateixes tropes franceses saquejaven el gra de les masies que trobaven pel camí, de manera que ocasionaven no solament malestar en el camp, sinó una carestia afegida.

La gravetat de la situació econòmica donà pas a la tibantor entre la municipalitat gironina i, bàsicament, el governador militar, tot i que també hi intervingué el virrei. Els problemes començaren a partir de les sospites franceses que els gironins s'alçarien en el cas que l'exèrcit espanyol es presentés a Girona per expugnar-la. La resposta dels ocupants fou incrementar la guarnició i, en contra del que s'havia pactat, una quarantena d'oficials foren hostatjats en cases de particulars. En un primer moment, els jurats manifestaren

³ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Memorial...* 5 d'agost, f. 68v-71v. *Concilium Generale*. 6 de setembre, f. 120-122v. *Adjunctio Belli*. 23 d'octubre, f. 204-204v. *Concilium Generale*. 25 d'octubre, f. 206-208. *Adjunctio Belli*. 4 de novembre, f. 218-219. *Concilium Generale*. 5 de novembre, f. 219-222v. *Adjunctio Belli*. 8 de novembre, f. 227-228. *Visita al governador*. 16 de novembre, f. 234. ESPINO, Antonio (2014): *Las guerras...*, p. 153.

⁴ HERNÁNDEZ, F. X. (2003): *Historia militar de Catalunya. Vol. III: La defensa de la Terra*. Barcelona: Rafael Dalmau (editor), p. 149-150. ESPINO, Antonio (2014): *Las guerras...*, p. 155-158.

que l'origen dels comentaris no era dels gironins, sinó dels soldats francesos que havien estat presoners dels espanyols. Seguidament, ressaltaren les accions que havien emprès per resistir un setge, principalment l'acaparament d'aliments. No fou una versió que el comandament francès considerés, ja que en paraules del governador:

[...] sa Altesa es estat informat que molts habitants de Gerona han tingut discursos tant imprudents com vans. Estos señors tenen llibertat en pensar lo que be los aparega; emperò ells deurien regular llur exterior mes utilment per be general de la Ciutat perquè eixos senyals de mala voluntat no mudan en cosa los avantatges dels Prínceps, y no podan parir altre cosa que fer naxer la indignació.

Pel mig sorgí un altre problema, no menor, que era que el governador feia dos mesos que no cobrava. Curiosament, quan aquest afer es resolgué, la mala maror es dissipà. Desconeixem si fou perquè llavors arribà un reforç de tropes o perquè finalment s'acceptà la versió de la municipalitat gironina, en la qual creien "*quels discursos [que] se hauran fets seran estats moguts de facilitat natural, o tal vegada del temor dels mals [que] aporten los sitis y no de ninguna mala voluntat*"⁵.

Els dos anys llargs que encara restà ocupada la ciutat no es produí cap més polèmica d'importància. Solament trobem de tant en tant proclames que prohibien treure llums encesos en les finestres en el cas que saltés una alarma per un atac espanyol. De fet, tampoc calgué perquè la ciutat fou assegurada amb una important guarnició, quantificada en deu batallons d'infanteria reforçats amb uns esquadrons de cavalleria. Amb tot, la conseqüència fou que per encabir tants militars, que superaven amb escreix la capacitat dels quarters de què llavors disposava Girona, calgué usar establiments religiosos (monestirs de Sant Francesc, de Sant Francesc de Paula...), llogar habitatges de particulars, disposar puntualment dels Estudis Generals o de l'hospital de Sant Llàtzer... sols per minimitzar les molèsties als gironins. No obviem

⁵ AMGi. MA. 1695. *Adjunctio Carnium*. 2 de juny, f. 304v-305. *Adjunctio Carnium*. 4 de juny, f. 306v-307. *Adjunctio Carnium*. 9 de juny, f. 311-311v. *Concilium Generale*. 14 de juny, f. 315v-317v. *Adjunctio Carnium*. 14 de juny, f. 317v-318v. *Concilium Generale*. 16 de juny, f. 322v-327v. *Adjunctio Belli*. 22 de juliol, f. 375v-376v. *Carta al virrei*. 22 de juliol, f. 378-378v. *Carta al intendent*. 22 de juliol, f. 379. *Adjunctio Belli*. 23 de juliol, f. 379-379v. *Carta del virrei*. 24 de juliol, f. 379vbis. *Concilium Generale*. 27 de juliol, f. 382v-386. *Adjunctio Belli*. 29 de juliol, f. 386v-387v. *Adjunctio Belli*. 31 de juliol, f. 388v-389. *Carta al virrei*. 1 d'agost, f. 389v-390v. *Adjunctio Tabula*. 3 d'agost, f. 393v-394. *Adjunctio Belli*. 3 d'agost, f. 394-394v. *Carta al Governador*. 4 d'agost, f. 395-395v.

que resultà fonamental que la iniciativa espanyola perdés embranzida, cosa que allunyà definitivament el perill d'un setge a Girona. D'aquesta manera, el temor francès, real o infundat, que existís una facció dins de la ciutat que prengués les armes en el cas que un exèrcit espanyol s'apropés, ja no tenia sentit i desaparegué el principal motiu de tensió entre els ocupants i les autoritats gironines. No obstant això, i com a mesura preventiva, el governador militar prengué les quasi mil armes de foc, entre mosquets i arcabussos, que guardava la municipalitat en la sala d'armes.

El malson de l'ocupació militar acabà el 10 de gener de 1698 quan les tropes espanyoles entraren dins de Girona mentre que les franceses es retiraren per complir el que s'estipulà en el tractat de Ryswick (setembre de 1697). Malauradament, pocs mesos més tard es parlava de posar una "guarnició crecida" a Girona⁶.

EL MARC LEGAL

La municipalitat gironina fou plenament conscient de l'imminent desastre des del moment que la guarnició abandonà precipitadament els forts de la muntanya de les Pedreres (infra). Des de llavors, es preparà per a la pitjor de les contingències possibles, com era la rendició i ocupació, mitjançant un marc legal. A grans trets, el document solament sol·licitava "que sean tratados en la misma conformidad que hasta ahora han sido tratados por los Señores Reyes de Espanya y sus ministros". O, dit en altres paraules, la prioritat era salvaguardar els privilegis de què fins llavors gaudien i no patir cap represàlia

⁶ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Cridas publicadas...* 20 d'octubre, f. 201-202. MA. 1695. *Adjunctio Belli*. 27 de gener, f. 88v-89. *Promanada*. 11 de novembre, f. 492-493. MA. 1696. *Adjunctio Belli*. 18 de gener, f. 52v-53v. *Adjunctio Belli*. 28 de febrer, f. 97-97v. *Concilium Generale*. 17 de març, f. 107-109. *Als vint y vuit [de] mars...* f. 119v-120v. *Adjunctio Belli*. 3 d'abril, f. 123. *Adjunctio Belli*. 3 de juliol, f. 236v-237v. MA. 1697. *Adjunctio Belli*. 5 de febrer, f. 103v. *Adjunctio Belli*. 21 de març, f. 140-141. *Adjunctio Belli*. 16 d'octubre, f. 311v. MA. 1698. *Entrada de les Reals Armas...* 10 de gener, f. 41v-43. *Carta del virrei*. Barcelona. 21 d'abril, f. 284-284v. De la bibliografia, destacarem: ALCOBERRO, Agustí (1987): "Les terres gironines durant l'ocupació francesa de 1694-1698: Una aproximació". *AIEG*, 29, p. 231-246. BUSQUETS, Joan; SIMON, Antoni (1993): *Girona al segle XVII*. Girona: Ajuntament de Girona-Diputació de Girona. GUITART, Mateu (2016): "Notes sobre els convents gironins durant l'ocupació francesa de 1694-1698". *AIEG*, LVII, p. 305-314. GUITART, Mateu (2022): *Guerra i fortificació...*, p. 131-134. MIRALPEIX, Francesc; TORRES, Xavier (2015): *Girona Moderna (segles XVI-XVIII)*. De l'obrador al baluard. Girona: Ajuntament de Girona. VICENS VIVES, Jaume (1947): "Gerona después de la paz de Ryswick (1698)". *AIEG*, II, p. 5-49.

ni abús per part dels ocupants⁷. Malauradament, el governador Carlos de Sucre no l'envià al comandament francès. La conseqüència fou que la poca força que restava a les autoritats municipals desaparegué completament quan sortí el darrer soldat espanyol de la ciutat. Suposem que fou en aquest context de manifesta inferioritat gironina enfront del poder militar francès, que aparegué la "necessitat" d'oferir un donatiu de 250.000 rals, amb l'objectiu de conservar la ciutat. Llavors, la negociació entre Ramon Trobat, pel cantó francès, i els jurats gironins (molt probablement acompanyats per representants del Capítol gironí) fructificà en un pacte desenvolupat en dotze punts.

Figura 1. Import estat major.

Graduació	Import (rals/anys)
Comissari de guerra	1.987
Comissari d'artilleria	1.325
Enginyer	1.987
Sots-enginyer	1.325
Consigna	7,5 (rals/dia)

Font: MA de Girona (1694).

A grans trets, la meitat de l'acord versava sobre la conservació de la ciutat i la seguretat dels seus habitants. Així, els principals aspectes tractats foren el manteniment dels privilegis i costums, la prohibició dels jocs, la no imposició de taxes per entrar o sortir de Girona, l'ús dels pous de glaç situats en les valls de les muralles, la restitució dels béns mobles o immobles segrestats, la no contribució en la reparació de les fortificacions malmeses durant el setge... L'altra part se centrà en com s'hauria d'allotjar la guarnició que s'instal·laria a Girona mentre romangués sota poder francès. No sols això, sinó que s'aclarí qui era integrant de l'estat major, de l'existència de franqueses de vi, de com els militars usarien les cases de particulars... Quan es presentà el document al duc de Noailles perquè el ratifiqués, aquest procedí a modificar, o precisar, alguns dels punts acordats. Un d'aquests fou el segon article, car puntualitzà que l'estat major el compondrien solament el governador, el tinent del Rei, el sergent major, dos ajudants del sergent ma-

⁷ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Concilium Generale*. 28 de juny, f. 321-323v. Posteriorment també s'hi afegiren el Bisbe i el Capítol: *Participació dels Apuntament...* 28 de juny, f. 323v-324v. *Nota sobre la Embaxada feta al Señor Mestre de Camp General per la entrega dels papers*. 29 de juny, f. 331-332v.

jor i el capità de portes. Entre tots, la municipalitat gironina pagaria 7.500 rals mensuals (o 1.500 francs francesos) a condició que no reclamessin cap quantitat en concepte d'utensili o per l'allotjament. Per contra, no estaven compresos els comissaris de guerra ni d'artilleria, els enginyers ni tampoc tres consignes. Tots aquests, a canvi, rebrien els mateixos imports que llavors pagava Perpinyà (figura 1).

En l'apartat vuitè de l'acord s'establia que cap ciutadà estaria obligat a allotjar soldats a casa seva. No hi havia cap dubte que un militar preferiria una llar habitada que una altra que no ho estava, no solament perquè la primera era més confortable, sinó perquè la segona possiblement estaria malmesa. Per contrarestar les incomoditats, s'establí el pagament, o la dotació, dels anomenats "utensilis" a favor dels militars que no foren allotjats en quarters. Podem definir l'utensili com aquell element material que feia més confortable la vida d'un militar fora del quarter. A Girona, la dotació d'utensilis que s'establí el juliol de 1694 fou la següent: llit amb màrrega, matalàs, coixinera, dues cadires, una taula, la xemeneia guarnida amb ferros per fer-hi foc, una màrrega pel criat, sis llençols, dues tovalloles, quatre plats grans i sis de petits. Una llista tan llarga d'elements per entregar dificultat que la municipalitat pogués complir amb l'obligació que havia contret. Una bona prova és el resultat de la recerca que efectuà poc després que fos ocupada per les forces franceses (figura 2). Es pot comprovar fàcilment que la recollida de material solament serviria per a alleugerir momentàniament la pressió de subministrar utensilis.

Figura 2. Relació d'utensilis procedents de la cerca de 1694.

Utensili	Número d'unitats	Percentatge
Bancs	220	26,28%
Llençols	182	21,74%
Tovallons	72	8,60%
Màrfegues	64	7,65%
Flassades	60	7,17%
Coixins	55	6,57%
Coixineres	51	6,09%
Matalassos	46	5,50%
Estovalles	33	3,94%
Tauletetes	28	3,35%
Cadires	21	2,51%
Altres	5	0,60%
TOTAL	837	100,00%

Font: MA de Girona (1694).

Per aquest motiu, la solució fou proporcionar una quantitat econòmica a cada militar, encara que variava en funció de la graduació que ostentés l'individu en el moment de sol·licitar-ho. El mateix duc de Noailles establí la tarifa (figura 3).

Les franquesses del vi per a l'oficialitat de l'exèrcit francès també foren objecte d'una rectificació per part del virrei. Inicialment, l'acord preveia que qual-sevol militar pagaria les imposicions del vi que havia establert la municipalitat gironina independentment de la graduació. Solament s'establí l'excepció que durant els mesos d'estiu hi hauria franquessa per 60 càrregues de vi. No obstant això, també es preveí que si l'estat major demanava l'exempció de pagar per entrar el vi, l'aportació gironina en el seu sosteniment cauria fins als 5.000 rals mensuals (o 1.000 francs) en comptes dels 7.500 rals acordats inicialment. El duc de Noailles no feu cas dels arguments gironins i ordenà que a l'estiu baixés a 50 càrregues mentre que a l'hivern se situaria en les 90 càrregues.

Figura 3. Import dels utensilis per mes (en rals).

Graduació	Infanteria	Cavalleria o dragó
Mestre de camp	60	75
Tinent de mestre de camp	50	60
Major	40	45
Ajudant de major	25	30
Capità	40	45
Tinent	25	30
Alferes (o sotstinent)	20	
Corneta		25

Font: MA de Girona (1694).

Finalment, el sempre polèmic allotjament de tropes en cases de particulars s'intentà frenar des del primer moment, quan es disposà que cap gironí restés obligat a acceptar-les. Tanmateix, el duc de Noailles ho canvià subtilment en ordenar que la municipalitat sempre hauria de reservar quatre o cinc hostals per disposar de suficients llits. L'única compensació que oferí el virrei fou que els usuaris d'aquests llits no disposarien de franquessa en el vi⁸.

⁸ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Adjunctio super...* 10 de juliol, f. 25-28. *Relació feta...* 11 de juliol, f. 28-30. *Entrada del virrei.* 11 de juliol, f. 30-33. *Concilium Generale.* 15 de juliol, f. 47-51v. *Memorial de la roba...* 25 d'octubre, f. 215bis-215vbis.

L'ALLOTJAMENT DE TROPES

La principal atribució de la plaça gironina durant el govern francès fou la d'allotjar tropes. En realitat, no era cap novetat la presència d'una guarnició en la ciutat perquè des de feia algunes dècades que n'hi havia una amb caràcter permanent⁹. No obstant això, sí que sobtà el nombre tan important d'efectius aquarterats, atès que, molt probablement, se superaren els tres mil homes en determinats moments. Tants militars en un espai relativament petit com era el clos gironí facilità la proliferació de tota mena d'abusos. Un dels més habituals consistí a apropiarse d'habitatges que no els corresponien perquè eren usats pels seus legítims propietaris. En aquest sentit, l'acord entre la municipalitat gironina amb les autoritats militars franceses, i ratificat pel virrei, el duc de Noailles, ho prohibia explícitament. Una altra coacció fou l'exigència dels utensilis per part d'oficials que no entraren mai a Girona. També era problemàtic el cas contrari, o sigui, allotjar soldats en lloc d'oficials, cosa que reduí dràsticament l'estoc immobiliari disponible en disparar-se la demanda d'habitatges. Des de la municipalitat s'apel·là contínuament al duc de Noailles perquè controlés la tropa, encara que el resultat fou certament desolador. La solució, per dir-ho d'alguna manera, provingué del cantó del desembós econòmic. En aquest sentit, per treure els militars que ocupaven habitatges sobre els quals no tenien dret o els que exigiren els utensilis sense trepitjar Girona, s'acordà pagar una mena d'indemnització. Si fa no fa, aquesta econòmicament ascendia a la meitat del valor de l'utensili que els hauria correspost si hi haguessin tingut dret. Per tot plegat, i segons els jurats gironins, únicament els dos primers mesos d'ocupació havien pagat uns 180.000 rals per atendre les demandes de l'exèrcit.¹⁰ Ara bé, la llum s'albirà quan es pagà el comissari de guerra, amb un sou de 30 dobles anuals, i l'arribada del governador militar a Girona. Des de llavors, imperà una certa previsió en matèria d'allotjaments, cosa que permeté a la municipalitat millorar la gestió de l'estoc immobiliari per minimitzar els conflictes amb el comandament francès.

⁹ GUITART, Mateu (2022): *Guerra i fortificació...*, p. 505-527.

¹⁰ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Adjunctio Tabula*. 17 de juliol, f. 54-55. *Promanada*. 17 de juliol, f. 55-57. *Instruccions dels jurats a Jeroni Fontcoberta*. 29 de juliol, f. 65-67. *Memorial presentat al virrei*, f. 68v-71v. *Concilium Generale*. 16 d'agost, f. 86v-91v. *Preconitzaciones...* 6 d'agost [rebut el 23 d'agost], f. 100-101v. *Concilium Generale*. 17 d'agost, f. 93-95. *Concilium Generale*. 6 de setembre, f. 120-122v. *Instruccions donades...* 15 de setembre, f. 161-164. *Memorial...*, f. 165-165bis.

Figura 4. Allotjaments militars segons els preus fets de 1694 i 1696.

Any	Mercadal		Burgs-Força Vella		Areny-Vilanova	
	Cases	Quarters	Cases	Quarters	Cases	Quarters
1694	15	6	1	0	0	0
1696	22	13	15	7	7	0

Font: MA de Girona (1694 i 1696).

El moment inicial, per dir-ho d'alguna manera, seria la Junta de Guerra del 23 d'octubre de 1694, que aprovà reconèixer l'estat dels quarters, i també de les cases no habitades, de Girona per encabir-hi els deu batallons que arribarien al cap de pocs dies. Menys d'una setmana més tard es donà un preu fet valorat en 6.300 rals a la societat formada pels mestres de cases gironins Jaume Buria, Francesc Font i Joan Alezma, per arranjar els habitatges. No fou l'única reforma, ja que dos anys més tard se n'executà una altra molt més extensa. A partir de la informació que ens proporcionen els preus fets, i si n'hi afegim d'altres de caràcter puntual, com els petits arranjaments en els establiments militars, i la dels lloguers que pagava la municipalitat, podem traçar un petit esbós de com es repartien els allotjaments militars dins de Girona.

Abans, però, distingirem tres sectors de la ciutat, com són els Burgs-Força Vella (els burgs de Sant Pere i Sant Feliu i l'antiga ciutat romana situada en el marge dret del riu Onyar), Areny-Vilanova (tota l'àrea que s'expandí durant l'edat mitjana en el cantó dret del riu Onyar) i el Mercadal (el marge esquerre del riu Onyar). També dividirem els allotjaments en funció de la graduació, atès que hi havia quarters per a la tropa, i cases per als oficials i comandaments. Segons els preus fets de 1694 i 1696, els establiments militars s'agruparen majoritàriament en el Mercadal, atès que hi trobem quasi el 60% de les cases destinades als oficials i el 65% dels quarters per allotjar la tropa (figura 4). Els motius són evidents en ser la zona menys densament poblada de Girona. Si aprofundim més, podem detectar una important concentració d'efectius en unes àrees molt concretes, com el convent de Sant Agustí, i el seu entorn més immediat, la zona de l'església del Mercadal i el carrer Canaders. És en aquests espais que trobem els quarters denominats d'en Ginesta, d'en Vilanova o d'en Manresa, solament per citar els més coneguts. Cal remarcar la quasi total absència d'allotjaments destinats al comandament de l'exèrcit francès en el marge esquerre del riu Onyar. Una cosa similar podem dir del sector Burgs-Força Vella, car els quarters estaven ubicats en espais

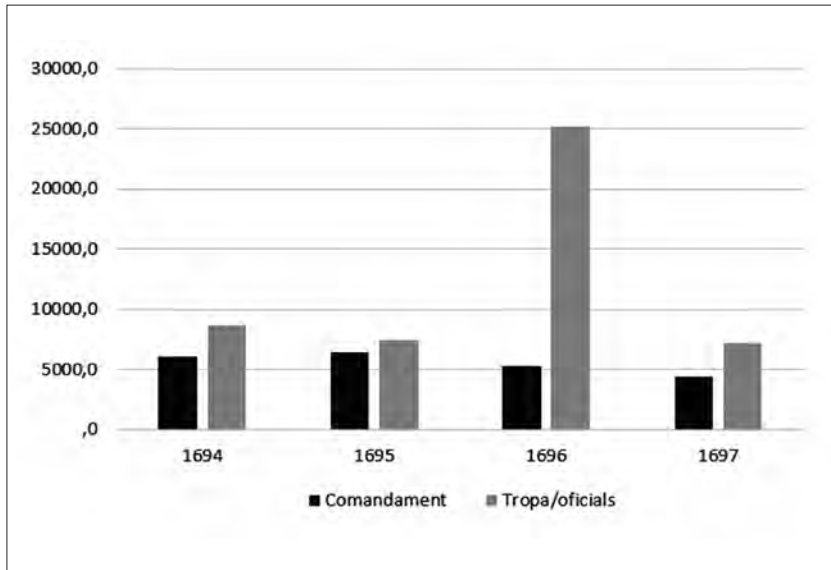
molt delimitats, com el d'en Jalpi a la plaça de Sant Pere, els dos d'en Balia en el carrer del Portal de la Barca i, el més rellevant de tots, el situat a la Giro-nella i designat com el quarter dels Alemanys. Finalment, a l'Areny-Vilanova, localitzem el comandament en el carrer Ciutadans, i la tropa, i oficials de menor rang, en el carrer del Vern. Tanmateix, per fer-nos una idea més completa cal indicar que també s'usaren com a quarter els Estudis Generals, l'hospital de Sant Llätzer i els convents de Sant Francesc, de Sant Francesc de Paula i de Montserrat.

L'alt comandament es reservà els espais més privilegiats de Girona, com anteriorment ja havien fet els espanyols, i en localitzaren el nucli en el carrer Ciutadans. Així, l'habitatge del duc de Noailles fou la casa Agullana, a la casa que tenia Antoni Crosas en el carrer Ciutadans s'hi instal·là el marquès de Sant Silvestre i l'intendent Desgrigny escollí com a estança l'ardiaconat major. A la casa Cardona, situada a la plaça de l'Oli, s'hi ubicà el tinent del Rei i, el 1697, un comissari de guerra. En aquest mateix carrer, una casa propietat de Josep Rovira fou ocupada per mossur Claveria. El governador militar francès es reservà el palau de Solterra. La casa que en Bernat Vives tenia en el carrer de la Presó primer l'emprà mossur Legal, després el mossur de Quinson i, finalment, el 1697, el comandant de cavalleria.

A part de la localització dels allotjaments militars, també ens interessa conèixer el cost que li representà a la municipalitat gironina disposar del mencionat estoc immobiliari. Solament en obres aportà 70.899 rals durant els tres anys i mig que durà l'ocupació militar, dels quals quasi el 70% anà destinat a la tropa i als oficials mentre que el restant 30%, a l'alt comandament (figura 5). Ara bé, no ens enganyem, perquè aquest darrer grup era molt escàs pel que fa als membres, de poc més d'una desena d'individus, mentre que de soldats i d'oficials n'hi havia uns quants milers¹¹.

¹¹ Per la gran quantitat de registres, solament s'ha indicat el número de full del manual d'acords. AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448), fs. 149-149v, 172v-173, 224, 231v-232, 236, 238v-239, 241v-242, 247v-248, 251v-252, 258-258v, 260v-261v, 269-269v, 270-271v, 312-312v. MA. 1695, fs. 84-85, 100-100v, 109-111v, 163-163v, 205, 211-211v, 244-245, 257-257v, 265-265v, 292, 403v-404, 312-312v, 407, 417v, 447v, 485v, 572-573, 574v-575. MA. 1696, fs. 68, 82v, 91v-92, 96-96v, 102v-103, 106-106v, 115v-116, 122v-123, 140v, 142, 156v, 165-165v, 183v, 208, 218-218v, 220v, 236-236v, 252-253, 259, 278, 317v, 319v, 334-334v, 362, 364-367, 371-372v, 442-442v, 443v-444, 446v-459v. MA. 1697, fs. 84-84v, 96-97v, 104v-105, 106-106v, 107v-108, 109-109v, 111-112, 127, 131-132, 137-137v, 145, 148, 150-150v, 154, 157-158, 166-167, 168-168v, 175-175v, 178, 188-189, 201-202, 206v-207, 208v-209v, 212-212v, 227, 228v-229, 238v-239v, 269-270, 285, 301v-304, 310-310v, 313-313v, 331v-333, 338v-339, 345v-347, 365, 382v-383, 390, 394v-395, 402v-404v, 414-415, 441v-442, 443-444, 448v-450, 451-451v, 453.

Figura 5. Imports pagats per la municipalitat per arranjar allotjaments militars (en rals).

Font: MA de Girona (1694-1697).

Efectivament, a l'hivern solien aquarterar-se uns deu batallons i alguna unitat de cavalleria. Solament volem anotar que l'origen de gran part de la despesa que s'efectuà el 1696 fou tant per la reconstrucció del teulat cremat del convent de Sant Francesc com pel preu fet que arranjà la gran majoria dels quaters existents llavors.

Remarquem, però, que no fou l'única partida que pagà la municipalitat gironina en concepte d'allotjament, atès que almenys n'hi havia dues més. La primera, de menor quantia econòmica, però molt interessant per la informació que ens proporciona, són els lloguers d'habitatges, i també d'un parell d'estables, que es pagaren durant l'ocupació francesa. Tot i l'esforç de la municipalitat per disposar d'un important estoc d'immobiliari al servei de l'exèrcit francès, no ho aconseguí per la gran quantitat de militars que calia allotjar. En aquest cas el darrer recurs fou el lloguer, precisament *“per evitar que dits oficials no se hagen, com se havien forçadament tinguts, de acomodar en les cases dels habitants”*.

Figura 6. Imports pagats en concepte de lloguers (en rals).

Sector	Núm. Cases	Núm. Estables	Anys		
			1695	1696	1697
Areny-Vilanova	2			90	268
Burgs-Força Vella	4		110	220	1.010
Mercadal	12	2	980	1.005	1.900
Desconegut	1			40	
TOTAL	19	2	1.090	1.355	3.178

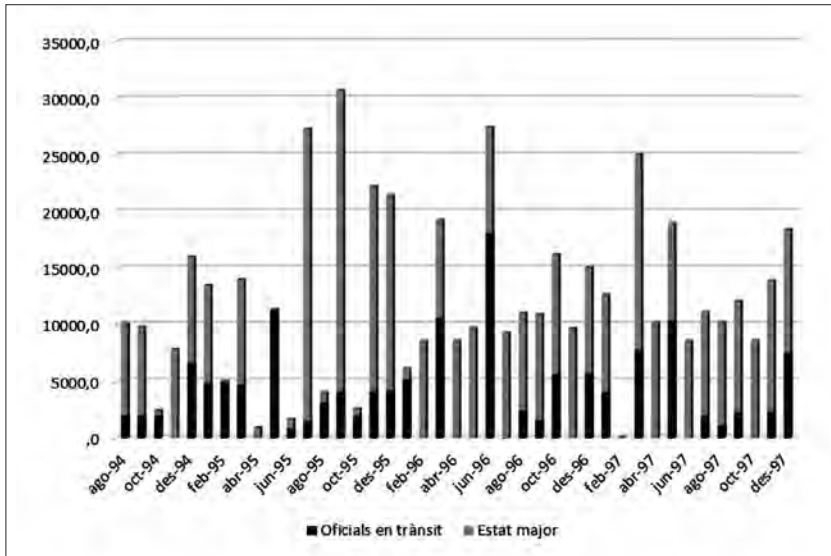
Font: MA de Girona (1695-1697).

No hi ha cap dubte que segons anà avançant la guerra, Girona albergà un major nombre de soldats dins dels seus murs. Mentre que el 1695 solament es llogaren vuit cases, l'any següent la xifra pujà notablement en arribar als tretze edificis, encara que el pic no es donà fins al 1697, quan foren quinze els espais extres que es requeriren. Alternativament, recollim la mateixa informació en comprovar el que es pagà cada any en concepte de lloguers (figura 6). Tal com ja hem vist amb els edificis que tenia en propietat la municipalitat, més del 60% dels llogats els trobem en el sector del Mercadal. El percentatge és sensiblement superior si agafem els imports pagats, ja que el 1695 representà quasi el 90%¹². La segona partida són els utensilis, de gran importància, no solament pel seu elevat import, sinó també perquè de forma intuïtiva ens mostra com fluctuà l'aquartament de tropes a Girona mentre restà ocupada per les forces franceses (figura 7). En aquest sentit, distingim dues categories: el denominat "estat major" i els oficials que estaven de trànsit a Girona. Cal advertir, però, que d'aquest darrer grup existia un cert decalatge entre l'allotjament i el pagament dels utensilis, xifrat entre un i dos mesos. Si centrem la nostra mirada en els oficials que estaven

¹² AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Adjunctio Belli*. 23 d'octubre, f. 204-204v. *Concilium Generale*. 29 d'octubre, f. 206-210v. *Preu fet per adobar...* 29 d'octubre, f. 211v-215. *Adjunctio Belli*. 4 de novembre, f. 218-219. *Concilium Generale*. 5 de novembre, f. 219-222v. *Adjunctio Belli*. 8 de novembre, f. 227-228. *Visita feta al Señor Governador de la Plaça*. 16 de novembre, f. 234-234v. *Adjunctio Belli*. 22 de novembre, f. 237-237v. *Concilium Generale*. 27 de novembre, f. 242-245v. MA. 1695. *Ordinatio...* 19 de maig, f. 292. *Adjunctio Belli*. 17 d'octubre, f. 467-467v. *Ordinatio...* 24 de desembre, f. 572-573. MA. 1696. *Adjunctio Belli*. 18 de gener, f. 52v-53v. *Adjunctio Belli*. 28 de febrer, f. 97-97v. *Adjunctio Belli*. 6 de març, f. 101-101v. *Ordinatio...* 14 de març, f. 105v. *Concilium Generale*. 17 de març, f. 107-109. *Preu fet per adobar...* 10 de juliol, f. 241v-248. *Memorial de les obres fetes...*, f. 446v-458v. *Ordinatio...* 6 de setembre, f. 324-324v. MA. 1697. *Alia pro dicto*. 9 de febrer, f. 108-108v. *Alia...* 9 de març, f. 131v-132. *Ordinatio...* 1 de juny, f. 194v-195. *Alia...* 8 de juny, f. 201-201v. *Ordinatio...* 26 d'octubre, f. 331v-333. *Alia...* 14 de novembre, f. 352v-353. *Ordinatio...* 12 de desembre, f. 390. *Ordinatio...* 20 de desembre, f. 402v-403.

de pas a Girona, la gràfica ens mostra quatre moments àlgids, dels quals tres corresponen al mateix mes, el maig, cosa que ens indicaria una forta concentració de tropes quan els rigors de l'hivern ja han passat. Dit d'una altra manera, les dades indicarien que Girona era la base on es concentraven les tropes franceses abans de començar la campanya militar amb el bon temps. Òbviament, durant els períodes considerats inhàbils per a la guerra (des de ben entrada la tardor fins al principi de la primavera) existia una important guarnició militar francesa dins dels murs, però el gruix important de soldats arribaven entre el març i l'abril. No sols això, sinó que la figura també ens mostra una tendència creixent de concentrar efectius a Girona. Així, després de la conquesta de la ciutat el 1694, hi restà un considerable contingent de soldats durant aquell hivern. Precisament, llavors trobem el punt més alt de pagament d'utensilis durant l'època de l'any més freda. Les tres campanyes següents seguiren l'esquema indicat anteriorment de concentració d'efectius a la primavera, cert descens durant l'estiu per tornar a incrementar efectius militars quan cessava el període bèl·lic.

Figura 7. Evolució dels pagaments dels utensilis (en rals).

Font: MA de Girona (1694-1697).

Cal dir, però, que dins del concepte d'utensilis, la quantia més important no se l'emportaren els oficials dels regiments que s'estaven uns mesos a la ciutat, sinó els del comandament de les forces franceses de la plaça gironina (figura 8).

De fet, era unes poques persones agrupades sota la rúbrica d'estat major, tot i que, en realitat, sobrepassaven els qui sí que en formaven part (infra). Repassarem breument qui eren. Entre el governador de la plaça, el tinent del Rei, el sergent major (o major), dos ajudants del sergent major i el capità de portes rebien mensualment 8.588 rals. Les tres consignes situades en les portes, uns 338 rals mensuals en total. Els governadors dels forts del Conestable i de Montjuïc percebien entre tots dos 750 rals cada mes, encara que desconeixem si aquest import se'l repartien a parts iguals o bé si un dels dos cobrava més que l'altre. La llista continua amb l'enginyer major de la plaça (920 rals cada sis mesos), un ajudant de l'enginyer (460 rals cada sis mesos), dos o tres oficials d'artilleria de la plaça (uns 760 rals cada sis mesos), un comissari d'artilleria (308 rals cada tres mesos), un comissari de guerra (460 rals cada tres mesos)...

Figura 8. Imports pagats en concepte d'utensilis (rals).

Anys	Oficials trànsit	Estat major	Total
1694	12.674	33.622	46.296
1695	45.953	108.878	154.831
1696	49.612	102.440	152.051
1697	37.526	112.352	149.878
TOTAL	145.764	357.292	503.056

Font: MA de Girona (1694-1697).

A part dels utensilis, la municipalitat també assumí altres despeses, de les quals, possiblement, el salari de l'intendent Desgrigny fou de les més importants, atès que rebia 2.500 rals mensualment¹³.

¹³ Per la gran quantitat de registres, solament s'ha indicat el número de full del manual d'acords. Pels utensilis de l'Estat Major i altres militars allotjats permanentment: AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448), fs. 95v, 149v-151, 168v-169, 191-191v, 193v-194, 234v-235, 260v-261v. MA. 1695, fs. 84-85, 180v-181, 204v-205, 274v-275, 306, 367-368, 403-403v, 414-415, 444-444v, 486-486v, 489-489v, 596v-597. MA. 1696, fs. 61-62, 81-81v, 100v, 140v-141v, 164-164v, 184, 206v-207, 219v-220, 251v-252, 261-261v, 278, 304v-305v, 326v-327, 335-335v, 366-366v, 368-369, 375v-376, 380v-381, 405, 411-411v, 423v-424, 459-459v. MA. 1697, fs. 86v-87, 97-97v, 111-111v, 131v-132, 140v-141, 146v-147, 154v, 157-158, 168-168v, 186-186v, 193v-194, 208v-209, 222-223, 238v-239, 251v-252, 269-270, 297v-298, 303v-304, 310-310v, 331v-333, 349v-350, 352-352v, 356v-357, 363-364, 394v-395, 402v-403v, 404-404v, 445v-446. Utensilis pagats a la guarnició no permanent: MA. 1694 (Reg. 17448), fs. 149v-151, 183-183v, 192-192v, 250-250v. MA. 1695, fs. 84-85, 104, 205v-206, 292, 312-312v, 361v-362, 386-386v, 403-403v, 403v-404, 417v, 434v-435v, 436v, 444-444v, 468v-469, 486-486v, 493v, 526v-528, 579v-580. MA. 1696, fs. 61-62, f. 121v-122, f. 198v-199, f. 278, f. 304v-305v, f. 326v-327, f. 330-330v, f. 364v-366, f. 413v-414. MA. 1697, f. 97-97v, f. 126-126v, f. 140v-141v, f. 188-189, f. 238v-239, f. 250, f. 301v-303, f. 345v-347, f. 363-364, f. 382v-383, f. 394v-395, f. 414-415, f. 445v-446 i f. 448v-450.

L'ORGANITZACIÓ DE LA MUNICIPALITAT

L'organisme municipal superà el mal tràngol dels primers mesos d'ocupació quan aconseguí organitzar un sistema que donava satisfacció a les forces franceses. Una de les primeres fites la trobem a principis de novembre de 1694, quan la Junta de Guerra acordà que el mossor Francesc Costa, l'ajudant major de la plaça, s'ocupés d'entregar "*los llits y demes trastos que se han de entregar per los officials de la Guarnició de esta Plaça que de proxim se te de mudar y acomodar en les casas hermas y de confiscació*". La contraprestació econòmica s'establí en 225 rals cada mes, tot i que aquesta xifra sempre augmentà en una vintena de rals més perquè també s'assumí la neteja de la roba blanca dels oficials francesos. Per als allotjaments, la municipalitat gironina comptava amb la figura del quarter mestre, que llavors ostentava en Pere Blanch. Abans de l'ocupació francesa, el salari del quarter mestre era de 500 rals anuals, però, per l'increment extraordinari de feina que li provocà haver d'allotjar tants soldats, se li doblà el sou, a finals de 1695, mentre la ciutat restés sota la sobirania del rei francès. Fins i tot es va preveure la contractació d'un ajudant, encara que no ens consta que mai s'arribés a nomenar-ne un. La principal tasca del quarter mestre era que els allotjaments destinats als militars estiguessin en perfectes condicions, cosa que l'obligava a anar amunt i avall per la ciutat per comprovar l'estat de les instal·lacions. Puntualment, era auxiliat per professionals, com mestres de cases, fusters o manyans, especialment útils per visurar els quarters i cases confiscades. Àdhuc a finals de 1697 es pagaren 15 rals a un sergent perquè vigilés que la tropa no malmetés els quarters durant sis dies. Suposem que durant la retirada d'efectius francesos, la disciplina es devia relaxar força, tot i que no descartem que el veritable motiu fos que el comissari de guerra ja no residís a Girona. Una altra figura important era la persona que pagava els utensilis. En el nostre cas, qui exercí aquesta funció fou el veguer Pere Soler per 125 rals a l'any fins al 1696, encara que l'any següent, i per motius desconeguts, li doblaren el salari¹⁴. Ara bé, tot l'engranatge municipal quedava supeditat al comissari de guerra, perquè signava un certificat en el qual indicava la quantitat a pagar en concepte d'utensilis per a cada unitat militar allotjada. Assolí tal importància que la

¹⁴ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Adjunctio Belli*. 16 d'agost, f. 91v-92. *Adjunctio Belli*. 2 de novembre, f. 217-217v. MA. 1695. *Alia...* 24 de desembre, f. 573-573v. *Ordinatio...* 24 de desembre, f. 576. MA. 1696. *Alia...* 3 de juliol, f. 576. *Alia...* 29 de desembre, f. 441-441v. *Alia...* 29 de desembre, f. 443-444. MA. 1697. *Ordinatio...* 16 de novembre, f. 357v. *Ordinatio...* 12 de desembre, f. 390.

Junta de Guerra del 30 de gener de 1697 acordà pagar al mossur Lagatina, el comissari de guerra d'aquell moment, 4.200 rals anuals perquè no inflés la llista dels utensilis. No sols això, sinó que també procurés allotjar els militars en els llocs acordats i no fer-ho en cases de particulars. En realitat, no era el primer acord d'aquest estil, atès que una Junta de Guerra de finals de 1695 ja ho tractà. Òbviament, l'esquema citat no era rígid, car en moments puntuals podien intervenir altres personatges, com, per exemple, el veguer Ramon Artigas, que rebé 665 rals pel cost de comprar matalassos i llençols per als oficials de la guarnició a finals de novembre de 1696¹⁵.

No sols era important l'organització dels recursos humans, sinó també cal considerar com la municipalitat aconseguí els suficients recursos econòmics per satisfer els nous compromisos concrets. D'entrada, comptava amb un considerable estalvi amb la desmobilització del terç municipal. A més, tampoc contribuïa en la millora, o reparació, de les fortificacions de la ciutat, segons l'acordat en el pacte de mitjans de juliol de 1694. Aquest estalvi representà poc més de 200.000 rals si considerarem els pagaments efectuats per aquests conceptes durant els anys de la guerra dels Nou Anys previs a la conquesta francesa de Girona. Per contra, pagà quasi 590.000 rals mentre restà ocupada en concepte d'allotjaments (supra). Per tant, com assolí la municipalitat aquest increment de recursos econòmics? Abans de res, tractarem breument de la seva situació financera, atès que ho coneixem per uns memorials que els jurats remeteren a les autoritats franceses a finals de 1694. Segons aquests, es preveia un dèficit d'uns 45.700 rals, tot i que podia ser més alt. El problema venia tant per la via dels ingressos (bàsicament, els arrendadors de drets no podien pagar els imports pactats, sense obviar que els francesos s'apropriaren del blat del pallol) com de les despeses (el cost dels compromisos concrets amb els ocupants ascendia entorn dels 180.000 rals anuals). Malauradament, desconeixem com la municipalitat aconseguí els suficients recursos econòmics, però podem suggerir algunes vies, que haurien de ser confirmades en futures investigacions. En primer lloc, els anys de guerra a la vegueria gironina havien passat factura a les finances municipals en deure-li uns 21.000 rals en concepte de drets no pagats. Una manera

¹⁵ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Adjunctio Belli*. 16 d'agost, f. 91v-92. MA. 1695. *Adjunctio Belli*. 17 d'octubre, f. 467-468. *Alia pro dicto...* 24 de desembre, f. 573-573v. *Ordinatio...* 24 de desembre, f. 576. *Adjunctio Belli*. 27 de desembre, f. 588-588v. MA. 1696. *Adjunctio Belli*. 19 de juny, f. 218-218v. *Ordinatio...* 22 de novembre, f. 385v-386. MA. 1697. *Adjunctio Belli*. 30 de gener, f. 94-94v. *Ordinatio...* 14 de desembre, f. 394v-395.

de recuperar-ho fou la d'endossar el pagament dels utensilis de l'estat major al principal deutor, l'Antoni Crosas, el 1695. En segon lloc, no hi ha cap indici que la municipalitat pogués endeutar-se via censals. Molt probablement, la conquesta francesa i, per tant, situar la ciutat sota la sobirania de l'enemic del rei espanyol, li vetà accedir al mercat barceloní. Un tercer aspecte a ressaltar és el relativament petit endarreriment en el pagament als militars francesos, atès que poques vegades anà més enllà de dos mesos. Per tot plegat, sols ens queda concloure que l'increment d'ingressos provingué d'un augment de la pressió fiscal. Coneixem que un cop el domini francès es consolidà a Girona, la municipalitat incrementà en 6 sous els drets d'entrada per cada càrrega de vi per als particulars mentre que per als taverners, hostalers (i altres persones que fessin negoci amb aquest producte) la pujada seria de 14 sous. Ens interessa del debat que la talla es descartà quasi immediatament, tot i ser l'opció més factible, per centrar-se a augmentar els drets d'entrada. Tanmateix, les autoritats militars franceses no ho consentiren i ordenaren que no es portés a terme. No ens estranyaria que l'ànim dels ocupants fos el d'evitar un malestar popular que desencadenés una revolta i fes perillar, de retruc, el control de la ciutat. Posteriorment, en el Consell General del 16 d'agost de 1694 s'aprovà incrementar un sou el preu de venda de la carn de moltó per les dificultats d'abastir-se. A principis de 1695, es considerà augmentar en un diner el preu de la lliura del glaç o, alternativament, arrendar les carnisseries. Malauradament, les escasses informacions disponibles no permeten proporcionar una hipòtesi força més fidedigna del que ocorregué¹⁶.

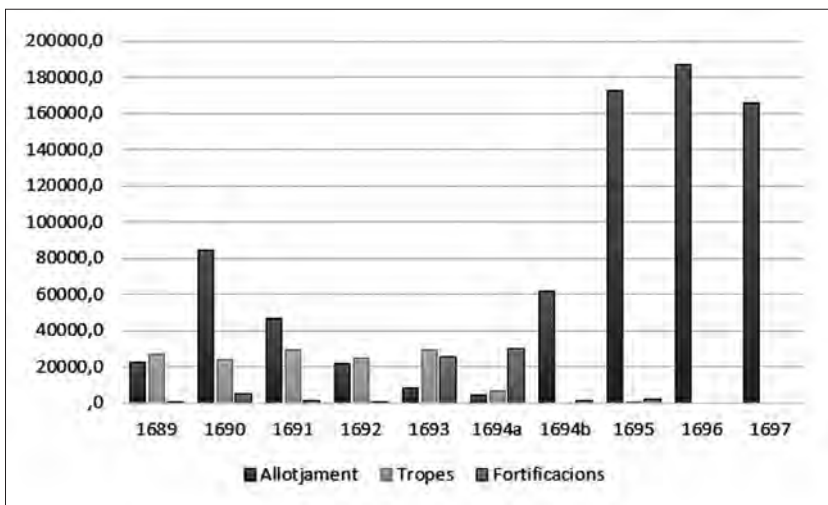
UNA CIUTAT EN GUERRA

No hi ha cap dubte que una ciutat ocupada militarment per una potència enemiga implicava una explotació que la deixava extenuada. Tanmateix, ens podem preguntar si el patiment econòmic de Girona fou solament producte de l'ocupació francesa o, per contra, ja abans, durant el domini dels Habsburg, la ciutat contribuí financerament amb el sosteniment de la guerra més

¹⁶ AMGi. MA. 1694 (Reg. 17448). *Promanada*. 17 de juliol, f. 55-57. *Concilium Generale*. 16 d'agost, f. 86v-91v. *Concilium Generale*. 17 d'agost, f. 93-95. *Adjunctio Carnium*. 23 d'agost, f. 102v-103. *Concilium Generale*. 20 de desembre, f. 261v-267. *Memorial...* 20 de desembre, f. 278v-284. MA. 1695. *Concilium Generale*. 17 de gener, f. 68v-74v. *Adjunctio Tabula*. 2 de gener, f. 22-23v. *Concordia feta sobre lo que...* 17 de gener, f. 76v-83. Per les dades econòmiques, vegeu en la nota núm. 17 els anys corresponents.

enllà de les seves possibilitats. Una primera aproximació consistiria a dividir l'aportació gironina en fortificació, tropes i allotjaments durant la guerra dels Nou Anys (figura 9). En el primer concepte hi trobem les sumes que destinà la municipalitat a construir, o reformar, elements defensius. Entenem com a tropes solament els contingents humans que sostingué directament la municipalitat (o sigui, el denominat terç de Girona) i, finalment, els allotjaments es refereixen a tots els edificis que ocuparen els militars mentre guarnien la ciutat. Cal indicar, però, que no és un recull exhaustiu, ja que, per exemple, no s'ha tingut en compte el pagament de 12.000 rals anuals al governador espanyol o els 25.000 rals de l'intendent francès. Així mateix, s'ha ignorat el "donatiu" que efectuà la municipalitat a les autoritats franceses poc després de rendir-se valorat en 250.000 rals.

Figura 9. Imports pagats per la municipalitat durant la guerra dels Nou Anys (en rals).

Font: MA de Girona (1689-1697).

La municipalitat gironina destinà 981.554 rals durant la guerra dels Nou Anys a pagar les despeses que li generaren les fortificacions, els allotjaments i el sosteniment de tropes. D'aquest total, el 39,78% de la despesa es produí durant els anys que estigué sota la sobirania del rei Carles II. Lògicament, els restants 60,22% es gastaren durant els tres anys i mig que Girona fou ocupada per les forces de Lluís XIV. Per conceptes, el gruix dels pagaments

en allotjaments s'executà durant l'ocupació francesa, ja que representà un 67,90% (bàsicament, per pagar els utensilis) mentre que durant el domini espanyol, solament el 1690 sobresortí (en gran part per la construcció de diversos quaters, entre els quals, l'anomenat dels Alemanys). En canvi, hi ha un capgirell quan analitzem l'evolució dels pagaments de les tropes, atès que quasi el 100% s'executà mentre Girona estava sota sobirania dels Habsburg. De fet, l'únic pagament que trobem durant el domini francès fou per una despesa produïda poc abans que Girona es rendís. Així, la municipalitat gironina mantenia un mínim de vint-i-quatre homes (tres capitans, tres alferes, tres sergents, dos caps d'esquadra i tretze soldats) per vigilar els portals de l'Areny i d'en Vila des de 1679¹⁷. La xifra s'incrementava si feia parada alguna personalitat important, com el virrei, o per vigilar altres parts del recinte murat si la guarnició era retirada, o reduïda, per reforçar l'exèrcit reial en alguna campanya militar. Un fet relativament similar observem en l'apartat de fortificacions, tot i que les despeses es concentraren en el bienni 1693-1694 (d'aquest darrer, mig any en realitat) en representar quasi el 84% del total. Fou en aquest període que es completà la contramuralla en la muralla del Mercadal, es reformà el fortí de la Ciutat, es feren millores en el portal de la Verge Maria...¹⁸

¹⁷ AMGi. MA. 1697. *Concilium Generale*. 18 de febrer, f. 77-84. *Adjunctio Belli*. 21 de febrer, f. 86-88.

¹⁸ Per la gran quantitat de registres, solament s'ha indicat el número de full del manual d'acords. AMGi. MA. 1689, fs. 65v, 68, 70v, 81v, 85, 89, 90v, 93, 93v, 97v, 98v, 103v, 158, 160, 168, 173, 187, 203, 204v, 220, 231v, 238v, 241v, 247, 255, 260, 264v, 266v, 268, 268v, 271, 271v, 273v, 278v, 288v, 300v, 322, 326, 335, 336v, 337v, 341, 344, 350v, 478v, 354v, 358v, 360v, 361, 371, 373, 374, 376, 404v, 435v, 465v, 477v, 481v, 484, 493, 499, 505, 524, 530, 579v, 530, 532, 533, 546v, 556v, 562v, 575v, 580, 586v, 599v, 606v, 607v, 610, 623, 624, 642v, 657, 672v, 696v, 738v, 746v, 749, 751, 782, 784, 807, 813. MA. 1690, fs. 42, 42v, 53v, 58, 75, 84v, 109v, 127v, 131, 145, 149v, 150, 197v, 200, 208, 213, 224v, 225, 225v, 254v, 255v, 262v, 264, 296, 297v, 298, 299, 324v, 338, 348, 349v, 352, 369v, 370v, 375, 378, 386v, 387, 398, 404v, 410v, 411v, 415v, 416, 418, 433, 433v, 436, 447v, 472, 474, 478, 478v, 483, 488v, 489, 497v, 500, 506v, 507, 519v, 525, 526, 537v, 538v, 539v, 543v, 544v, 547, 547v, 548v, 549v, 557, 584, 600, 613v, 615, 615v, 622, 631v, 632v, 641v, 647v, f. 651, f. 652, f. 663, f. 674v, f. 676, 680v, 701v, 704v, 705, 707. MA. 1691, fs. 37v, 53, 77v, 88, 97-97v, 99v, 107, 109, 111v, 112, 129v, 130, 131, 131v, 142v, 144, 148, 148v, 150, 160, 161v, 162v, 172v, 177, 179, 179v, 193, 195-196, 200, 203, 203v, 206, 216v-218, 223v, 234v, 245, 247v, 253, 254, 254v, 259v, 260, 262v, 266v, 269, 269v, 276, 284v, 286, 290v, 297, 300v, 301, 305, 336v, 342, 344, 346, 351v, 352, 358, 358v, 370, 383, 389, 390, 432v-444, 467, 477, 477v, 478v, 479, 495, 496, 500, 501, 507, 509v, 510v, 528, 529v, 530v, 540v, 545, 556, 569v, 574, 577, 578v, 580, 592, 625v, 667, 673, 679, 685, 690v, 691v, 692v, 694, 719v, 720, 721, 721v. MA. 1692, fs. 68, 93v, 95, 109v, 111v, 116v, 151, 152, 159, 165, 169, 170, 179, 181v-182v, 195, 197, 199, 209v, 210v, 218, 219, 219v, 233, 250, 264, 270, 271, 272, 275, 275v, 291, 293, 293v, 306, 307, 309v,

CONCLUSIÓ

En el segle XVII, també conegut com el segle del soldat, la guerra fou un fet quotidià. Moltes ciutats patiren la desgràcia de ser assetjades, i preses, i les que no, també sofriren els rigors dels enfrontaments armats via impostos o reclutament d'homes. Malauradament, Girona no s'escapà de tal funest destí, ja que el Tractat dels Pirineus (1660) deixà descoberta la frontera empordanesa, cosa que aprofitaren els generals francesos per portar la guerra a l'altre cantó dels Pirineus. És en aquest context bèl·lic que municipalitats com la gironina participaren activament en el sosteniment de la guerra. A grans trets, l'esforç fou posar a punt el sistema defensiu (les muralles, principalment), pagar homes armats o construir quarters per allotjar la guarnició. Això no obstant, el rol fou canviant en funció de qui controlava la ciutat. Així, durant el domini espanyol, Girona fou un actor secundari, però important perquè era la principal plaça del cantó empordanès de la frontera. Tanmateix, aquest paper, en certa manera preeminent, disminuï notablement des del moment que fou ocupada per les forces franceses. Des de llavors fou simplement una plaça en la qual s'allotjava una considerable guarnició, entorn de deu batallons d'infanteria i alguna unitat de cavalleria, que representaven uns tres mil militars. Molt probablement, l'objectiu no era solament assegurar el control de l'entorn, sinó també alleugerir la pressió de l'allotjament a la mateixa França. Precisament, l'aquarterament fou un dels pitjors serveis que podia efectuar una municipalitat per l'alt cost, no sols econòmic, que representava. Així, en primer lloc, pel retall de sobirania que implicava l'allotjament d'oficials d'alt rang, dels quals destacava el governador militar.

319-320, 331v, 333, 336, 337, 368, 369, 380, 381, 383v, 390, 390v, 400v, 405v, 414v, 415v, 470v, 475v, 489, 490, 493v, 510, 513, 514, 515v, 533, 533v, 538v, 568, 570v, 571, 588, 591v, 594v, 599, 618-619, 621, 626, 630v, 631, 658, 661, 665, 672, 703, 735, 751, 751v, 762v, 763, 769v, 772, 801, 804. MA. 1693, fs. 82, 84, 89v, 98, 111v, 113v, 126v-127, 132v, 151v, 155v, 162-162v, 180, 192, 206v, 220, 225v, 273v, 278, 278v, 301v, 309v, 320, 320v, 321, 331v, 333v, 341v, 342v, 352, 353, 358, 361v, 370, 376, 383, 383v, 398v, 399, 400v, 402, 432v, 439, 446v, 457v, 472, 483v, 491, 495v, 499, 505, 505v, 520v, 533v, 534, 534v, 547v, 553v, 554, 559, 564v, 565v, 566, 567v, 568, 579, 579v, 580, 581, 586, 588, 593, 605, 606v, 612v, 617v, 633, 634v, 635v, 636, 671, 673, 681, 682v, 693, 706, 708, 708v, 709, 710v, 711, 736v, 740v. MA. 1694 (Reg. 17447), fs. 39, 39v, 42v, 45v, 47v, 62v, 63, 64v, 67v, 69v, 78, 92v, 98v, 102, 102v, 104, 111v, 113, 116v, 128, 128v, 131, 136v, 144, 144v, 145, 145v, 151, 158v, 159v, 161v, 162v, 169v, 177, 184v, 186v, 192, 202, 205v, 206v, 216, 223, 223v, 224v, 236, 238v, 239, 239v, 293v. MA. 1694 (Reg. 17448), fs. 304v. MA. 1695, fs. 112v, 113v. Per les dades dels anys d'ocupació francesa, vegeu les notes núm. 10 i 12.

Després, pels múltiples punts de fricció (des de la “qualitat” de l’allotjament fins a la laminació dels drets municipals, passant per certs episodis de violència institucional o, àdhuc, física). Referent a la qüestió econòmica, mentre Girona romangué sota el poder de Carles II, el nivell de despesa fou alt, però una part considerable revertia en la ciutat. En aquest sentit, en la construcció, o reparació, de quarters i fortificacions intervingueren professionals gironins. Una cosa similar ocorregué amb la tropa que pagà la municipalitat, car els seus integrants eren naturals de la ciutat. Tanmateix, durant l’ocupació francesa, l’estructura de la despesa canvià radicalment, ja que bona part fou destinada al sosteniment de la guarnició. Dit en altres paraules, fou una autèntica extracció de recursos econòmics fins a deixar quasi sense alè la municipalitat gironina. Malauradament, era una altra manera de fer la guerra, incruenta, però igualment dolorosa i que es podria resumir amb la cèlebre expressió llatina *Vae Victus* o, en català, “Ai, dels vençuts”.

